

KÖZLEMÉNYEK A PÉCSI ERSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁBÓL.

37. szám.

1937. január.

MIT TUDUNK MEG KLIMÓ PÜSPÖK HAGYATÉKI IRATAIBÓL
KÖNYVTÁRÁRA VONATKOZÓLAG.

Könyvtárunk kiadásában megjelenő ugyanezen közleménysorozat 12. száma (1932.okt.) "Klimó püspök könyvtáralapítása" címen közölt már adatokat a püspök alapította könyvtár történetéről, felhasználva a püspök magánlevelezésének azon részeit, amelyek a könyvtár anyagának beszerzésére, a könyvek szállítására vagy egyenkinti történetére vonatkoztak.

A tovább folytatott levéltári kutatások alkalmat adnak arra, hogy most néhány újabb ponttal bővithessük a könyvtár történetének még teljes feldolgozásra váró tételeit.

Klimó György pécsi püspök csaknem teljes 26 évig viselte főpásztori méltóságát. 1751 jul.31.-tól 1777 május 2.-án bekövetkezett haláláig kormányozta egyházmegyéjét. Halála után nyomban megindultak a hagyatékának rendezésére vonatkozó munkálatok és tárgyalások, aminek egy részét az is tette, hogy kifizetésre kerültek azok az összegek, amelyeket a püspök szorosabb és tágabb értelemben vett háztartása a püspök életének legutolsó szakában felemésztett, igényelt. A püspök halála után mindenki, aki ebben a háztartásban anyagilag bármiképen érdekelt fél volt, benyújtotta követelését, megírta és az illetékes hatósághoz eljuttatta számláját. Egész kis kulturkörténet van ezeknek a számláknak árnyékában! Egy nagy ház mozgalmas élete tükröződik vissza bennük, amely házban a legkülönbözőbb mesteremberek szerszámjának zaja összevegyül az értelmiség munkájának hangjával s a hangjátékból nem hiányzik a ház urának, a halál által már elnémitott püspök jótékonykodásának hirdetése és dicsérete sem.

Beadta számláját az asztalos, a hentes, a fűszerkereskedő, az ablakos és kőműves, a szabó és a cipész és felsorolja mindegyik, hogy mit szállított a püspök háztartásának, hogy hány csizmát szabtak, hány pantallót varrtak a kegyes püspök megrendelésére mások számára, hogy hány diákot kosztoltattak a püspök költségén. Beadják számadásukat az uradalomnak, megtudjuk még, hogy mennyi volt az apothekárius követelése, mit számított a püspök orvosa, hogy hány font gyertya égett el, mennyi balzsam fogyott el a püspök sirbatételéig és hogy ki hogyan részesült a püspök végrendeletével a hagyatékból.

A Káptalani Levéltár 150.fasciculusa gazdag gyűjteménye ezeknek a számláknak, számadásoknak és rendelkezéseknek, amik között találunk, - ha nem is túl nagy számban - olyan írásokat is, amik a könyvtárat érintik és így bennünket is közelebbről érdekelnek. Vegyük sorjában ezeket.

"Rationes super relictis substantia defuncti Episcopi Klimó". Így jelöli meg a fasc. fedőlapja a fasciculus tartalmát. Az Exolutio Piorum Legatorum " 30.pontjában szerepel is mindjárt a könyvtár, amelyre a püspök 4000 fr-t hagyományozott. Ezt az összeget a püspök hagyatékából szabályszerű nyugta ellenében 1778 ápr. 1.-én a káptalan fel is vette.

A fasciculus legértékesebb darabja azonban jelen vizsgálódásunk szempontjából kétségtelenül a No 16-tal jelzett írás, amit a mellékletben teljes egészében közlünk is. Ebben a bécsi nunciusnak, Garampinak titkára, Leonardo Ciani állította össze a püspök által már ki nem egyenlített könyvvásárlások listáját. Ugy látszik, ezek voltak a püspök utolsó rendelkezései. A jegyzék három különböző helyen történt vásárlásról számol be. Első ezek között a drezdai könyvbeszerzés részletezése, 1776 november 14.-ről keltezve.

A drezdai Bibliotheca Electoralis, a mai Sächsische Landesbibliotheknek alapját I.Ágost szász választófejedelem (1553-1586.) gyűjteménye vette meg. A kezdettől fogva gazdag könyvtár nagy fellendülést ért meg a 18. században, amikor állománya rövid egy-két évtizeden belül három hatalmas könyvtár anyagával gazdagodott. Ezek elsője 1733-ban a 18000 kötetes Besser könyvtár, amit 1764-ben követ a 42000 kötetes gróf Büнау könyvtár megvétele és betetőz pár év múlva, 1768-ban Brühl gróf 62000 kö-

tetes könyvtárának szintén vétel útján való megszerzése. Ebből a hatalmas drezdai könyvtárból származott Klimó püspök említett könyvbeszerzésének egyik csoportja.

Nemcsak a drezdai származású könyvek, hanem a jegyzéknek valamennyi darabja - egynek kivételével - ma is megtalálható könyvtárunk püspöki állományában. A drezdaiaknál majdnem mindegyikben találunk duplum jelzést (s ezen belül szakmegjelölést) és így közelfekvő a következtetés, hogy mint ilyenek kerültek piacra és onnan a pécsi püspökhöz is. Tárgyukra nézve tulnyomó részben a theologia körébe vágók és valamennyiről elmondhatjuk, hogy vagy szerzőjük és tartalmuk miatt, vagy pedig kiadásuk folytán, legalább is a maguk idejében, az értékes könyvek sorába tartoztak.

Igy megtaláljuk a könyvek között Alexandriai szt. Cirill munkáinak 1638-as párisi kiadását, ami a 19. század közepéig egyetlen teljes kiadása a szerzőnek. Aztán látjuk Sulpitius Severus ugyancsak elsőrangú kiadását Hieron. de Prato jegyzeteivel, Nicephorus Callistus Egyháztörténetét és Florentinius (Franc.M.) Martyrologiumának lucai, 1668-as kiadását, amely ma is a kevésbé közönséges könyvek sorába tartozik. Ugyancsak az érdekes könyvek számát növeli Paulo (Carolus, Vialart a Sancto-) Geographia Sacra c. műve az 1704-es amsterdami kiadásban. Ennek a könyvnek tartalma és kiállítása mellett érdekességet ad a könyv bekötése is, ha ezt, közelebbről megtekintjük. A könyvtábla barna borjubőr, aranyozással. Olyan, mint az u.n. Klimó-szoba sok más darabjéé. De ezen a könyvtáblán egy címer is diszlik, olyan, amelyhez hasonlót drezdai könyvek többjénél megtalálunk. A címer négyelt pajzsból áll, amelyekből az első és negyedik mező vörössel és ezüsttel hasított, a második és harmadik mezőben pedig a családi címer, a szájában aranyliliomot tartó, előrenéző, arany oroslánfej van. Felül két sisakot látunk, melyek közül a jobbfelöliben két aranynyelű pávatoll, a baloldali felett pedig kettős nyitott szárny van. A nyomban felmerülő kérdést, hogy vajjon ki volt ezeknek a könyveknek a tulajdonosa mielőtt a drezdai könyvtárba kerültek, a címer nélkül is hamarosan megoldaná a könyvboríték hátsó tábláján látható szép ex libris, melyben nagy aranybetűk hirdetik a címer tulajdonosának nevét: "Ex Bibliotheca Bünauiana", olvassuk. Ez a könyv is egyike tehát annak a 42.000 kö-

tetnek, ami valaha Bünau gróf hires könyvtárát alkotta. A szász államférfi és történetíró Bünau Henrik gróf 1725-től kezdődőleg gyűjtötte tervszerű és szorgalmas munkával könyvtárát, amely először Drezdában majd később Nöthnitzben talált otthont és rendelkezésre állt a kutatóknak is. Könyvtárával közcélú is akart a gróf szolgálni, nagy, általános érdekű gyűjteménnyé kívánta azt fejleszteni és emiatt rendszeres katalógust is akart a könyvállományról készíttetni. Terveit azonban nem tudta a maguk egészében megvalósítani. Könyvtárosa J.M. Francke a katalógusnak csak első hét kötetét tudta összeállítani s maga a könyvtár sem maradt sokáig a Bünau család tulajdonában. Az alapító halála után az állam 40.000 tallérért megvette azt és bekebelezte a drezdai királyi könyvtárba. Ma pedig már ki mondhatná meg, hogy azóta a könyvtár egyes darabjai hol mindenhol leltek új gazdára s mely részében a világnak hirdetik egykori tulajdonosuknak, a bibliofil Bünau grófnak könyvtárával is igazolt tudását, műértését és izlését.

Találunk a drezdai könyvek között még más címerrel díszített példányt is, de itt csak találgathatjuk, hogy talán a másik nagy könyvtárnak, a Bühl könyveknek egyikével van dolgunk, de biztosat mondani nem tudunk. A már említett lucai Martyrologiumnál van ezen kívül még némi nyom arra, hogy a könyv valakivel személyes kapcsolatban állott. Itt is van ex libris "Ex Bibliotheca Woogiana", mondja a felírás. Maga a tulajdonos azonban itt is homályban marad és csak az ex libris allegorikus rajza az, ami következtetni enged a XVIII. század izlésére, divatjára.

Könyvjegyzékünknek másik két csoportja római és bécsi könyvvásárlások tételeit sorolja fel. A római vásárlás dátuma 1777 márc.1, a bécsieké 15 nappal későbbi.

A római vásárlásnak tán legérdekesebb darabja a Missale Mozarabicum két folio kötete. Ez ugyan már második kiadása a hires Missale mixtum secundum regulam beati Isidori dictum Mozarabes-nek, de ez a római, 1775-ös kiadás sem maradt el szépségben elődjétől és A.Lesleu^s jegyzetei csak növelték a mozarabok számára készült Missale értékét. Mozaraboknak, ami nem tiszta arabot jelent, a mohamedán megszállás alatt Spanyolországban a keresztényeket nevezték, hogy megkülönböztessék őket az araboktól. Ők a ró-

maitól eltérő gót rituson alapuló liturgiát használták, ami Spanyolország egyes városaiban még ma is tartja magát. Ezen ritus szerinti misekönyv a fent említett Missale Mozarabicum.

Talán nem fokozzuk egyhanguvá a felsorolást, ha még megemlítjük a római anyagból Biagio Terzi: *Siria sacra* című könyvét (Roma, 1695), amelyről Brunet is megjegyzi, hogy ritka és eléggé keresett, Passari (Joannes Bapt.) *Picturae Etruscorum* ugyancsak Rómában kiadott (1767) 3 folio kötetét, amely szintén nagyon értékes volt addig, amíg a hasonló tárgyú későbbi kiadások felül nem múltak és végül Blanchini (Jos.), 18. századi oratoriánus *Demonstratio historiae ecclesiasticae quadripartitae*-ját, ami mint a Biblia (az Itala fordítás) szövegkritikája nagyjelentőségű és mint kiadás is igen szép metszetillusztrációkkal ékeskedik.

A tartalom és forma után vessünk egy pillantást a könyvek árára is. A Rómából érkezetteknel részleteket ez irányban nem tudunk meg, mert a jegyzet készítője csak egy összegben tünteti fel árukat. (124 fl. 15 xr.) Részletezve van azonban a bécsi vásárlás 3 tétele és a Drezdából érkezetteknek minden darabja. Ezek közül legolcsóbb - /minden egyes mű kötött példány/ - Reusner: *Epistolae Turcicae* (40 xr.) és legdrágább szt. Cyrill 6 kötete, ami 66 forintban van számlázva. Kitűnik továbbá még, hogy az egész elszámolást kitevő 415 forint 7 xr.-ből egy 22 forintos és egy 6 fr. 44 xr.-os tétel ment szállítási és vámolási költségre és nem kevésbé érdekes az sem, amit ugyancsak a jegyzék tételeiből Koller: *Historia episcopatus Quinqueecclesiarum* című művére vonatkozólag megtudunk.

Koller József pécsi nagyprépost, theologiai tanár erdélyi származású volt. 1762-ben lépett a pécsi növendékpapok közé és mivel tanulmányai végeztével a pappászentelés előirt korhatárát még nem érte el, Klimó püspök előbb Bécsbe küldte tanulmányuttra, amit később Olaszországban folytatott, Rómában adatokat gyűjtve a pécsi püspökség történetéhez. Három évig tartó külföldi tanulmányok után 1767 novemberében hazatért és felszentelése után a püspöki udvarban maradt Klimó mellett. Innen emelkedett fokozatosan a theologiai tanár, a szentszéki ülnök majd pedig a kanonoki méltóságba és 1770 októberétől a püspöki könyvtár igazgatása is rá tartozott. Mint nagyprépost, 1832 szept. 2.-án halt meg Pécsen. Munkái között leg-

nagyobbszabásu a már említett Historia episcopatus quinqueecclesiarum, mely a Rómában megkezdett adatgyűjtésből nőtt ki. A hétkötetes mű létrejöttében, - amely Pozsonyban 1782-1812 között jelent meg - nem kisebb része volt Klimó püspök anyagi támogatásának, mint annak az ösztönző buzditásnak is, mellyel a püspök pártfogoltját a munka megírására serkentette. Az általunk tárgyalt könyvjegyzékben két megjegyzés vonatkozik Koller József munkájára. Először a drezdai vásárlás felsorolásánál az utolsó pont említi, hogy az Archivum Apost. Dat.-ból kikölcsönzött iratokért és 57 folionak másolásáért 34 fl.44 xr.-t fizettek ki. Hasonlóképen kifizetést említi a másik rávonatkozó megjegyzés is, ami arról számol be, hogy Rómában 62 fl. 30 xr.-rel egyenlítették ki a Hist.episc. mellékleteinek kliséit.

Jegyzékünk záradékában foglaltak szerint a drezdai, római és bécsi könyvvásárlások összegeit és a püspök megbízásából felmerült egyéb tételeket mind a bécsi nunciushoz, Garampinak kincstárából egyenlítették ki. Klimónak 1777 május 2.-án bekövetkezett halála folytán így a nuncius is hitelező lett és erről értesíti a nuncius titkárnak irata a hagyatéki ügyek intézőjét. Nunkovics György nagyprépost megjegyzés nélkül vezeti rá az iratra a kifizetés elrendelését és 1777 okt. 3.-án Koller már nyugtázza is a nuncius számára felvett összeget.

Ennek az egy jegyzéknek megvizsgálásával azonban még nem értünk végére a Klimó püspök hagyatéki irataiból minket érintő résznek. Találunk még egynehány számlajegyzéket, amiket szintén nem mellőzhetünk tárgyunk szempontjából.

Ezek a jegyzékek pécsi könyvkötőktől és az első pécsi nyomdatulajdonostól, Engel Jánostól, származnak.

Elsőnek véve mindjárt ezt, látjuk, hogy 1777 ápr. 6.-áról van Engelnek egy számlája 32 fl. 30 xr.összegekről, a püspöktől rendelt nyomtatványok után. Nagyobb érdekességű azonban a másik három számla, amiket Waidinger Márton és Robek János könyvkötők nyújtottak be követeléseikről a püspök halála után. /A mellékletben közöljük valamennyit eredeti "helyesírásukkal"./

Waidinger Márton számlájának anyagát közelebbi meghatározás hiányá-

ban pontosan meg nem ismerhetjük, csak közeli a feltevés, hogy legalább részben, a püspök halálát sirató versekről, gyószénekekről lehet a felsorakozó tételekben szó. Hasonlóképpen liturgikus instrukciók és más egyházi jellegű könyvek bekötését számlázza Robek János a 155 forintot kitevő 1777. évi április 28-iki számláján.

Ugyancsak e napon kelt Robek János másik számlája is, amely ugyan csak 5 forint 32 xr-t számláz könyvkötői munkáért és mégis ez a csekély összegű jegyzék érdekel bennünket legjobban, mert ebből derül ki, hogy a Klimó püspök által készített pécsi diszkötések Robek János könyvkötőműhelyéből kerültek ki.

Ki volt Robek János? Érdekelne bennünket személye, sorsa, munkája, de az adatok szegénysége miatt bizony csak nagyon halvány képet alkothatunk magunknak minderről. Csak az egykoru városi jegyzőkönyvek nyújtanak valami kevés anyagot Robek János személyéről és körülményeiről, csak ezeknek a protocollumoknak segítségével tudjuk Robek János életének főbb állomásait és pécsi szereplését körvonalazni.

A pécsvárosi levéltárban őrzött protocollumok 1770-90-es évfolyamainak tulnyomó részében itt is, ott is találunk pontokat az említett három könyvkötőre, de különösen Robek Jánosra vonatkozólag.

Először ötlik szemünkbe Robek János neve az 1769/70-es év jegyzőkönyvében, ahol az 1770 jul. 20-iki gyűlés pontjai között szerepel Robek János városi polgárrá minősítése. Itt a következőket olvassuk: "Robek János könyvkötő Mester hitének letétele és 15 rh-nak leolvasása után föllálván mellette bizonyosságul Kaufman János és Pfontzelt Antal tanátsbeli Urak, a többi hiteles Polgárok számába be lépett." Mivel a városokban a polgáreskü kötelezettsége az idegenből jövőkön kívül a kebelbeli polgárutódokra is kiterjedt, így a polgáreskü alapján nem sikerül eldöntenünk, hogy Robek János kebelbeli polgárutód, vagy idegenből jött új ember volt-e. Mégis inkább az utóbbit kell feltételezni már azon következtetés segítségével is, hogy neve csak ettől az időtől kezdve szerepel a város ügyes-bajos dolgait visszatükröző egyidejű jegyzőkönyvekben. Nyitott kérdés marad azonban továbbra is, hogy amennyiben idegen volt, honnan származott.

A jus civis felvételére készítette Robek Jánost nem csupán ipari foglal-

kozása, amelynek ez előfeltétele volt, hanem minden bizonnyal azok az előnyök is, amik adózásban ezzel kapcsolatosak voltak és a tisztesség, amit a jus concivilitatis birtokosainak a város ügyeinek intézésében is biztosított. A polgárjog felvételének, mint minden ilyenemű dolognak, megvoltak a feltételei és formái. Robek János polgárrá fogadásának leírásából látjuk, hogy ott is szerepeltek a szokásos feltételek: egyrészt a jólálló személyek, másrészt a polgártaxa lefizetése. Mint kezesek Robek Jánosnál Kaufman János, a mézárskékek kommisszáriusa és Pfontzelt Antal ügyegemester vannak említve. A polgártaxa összege általánosan 15 rh volt, amint ez Robek János, Waidinger Márton könyvkötők és a többi, ezen évekből megörökített polgárosodási formulákból kitűnik. A polgárjog felvételének külső feltételein és formáin kívül adva voltak természetesen annak erkölcsi normái is. Ezt leginkább azokból a pontokból láthatjuk, amelyeket a polgáreskü letétele előtt a jelölteknek tudomásvétel szempontjából felolvastak és amely pontok aztán az eskü tartalmát is képezték.

Kolosvári Sándor - Óvári Kelemen: A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye V.köt.-ben megtaláljuk azokat a pontumokat, amik Pécs városában az 1780-as években a polgáreskü számára érvényben voltak, valamint ott olvashatjuk magát az esküformát is. Ha némi változást visszamenőleg a 70-es évek idejére, mikor Robek János polgárrá lett, fel is tesszünk, nagyobb eltérést nem kell gondolnunk. A felsorolt öt pont, amely az istenfélelem, jóerkölcs, királyhűség, kötelességteljesítés és lelkiismeretesség kivánalmait egyesíti, lényegében bizonyára kezdettől fogva összefoglalta az ideális városi polgár milyenségét.

Miután Robek János így Pécs város polgárai között rendes helyet nyert, kezdetét vette számára a szakmájabeli munkás élet és úgy látszik, hogy eredményesen dolgozott. Sokszor találkozunk nevével a következő évek jegyzőkönyveiben s ilyenkor csaknem mindig arról van szó, hogy meghagyatott az illetékes közegnek, hogy Robek János könyvkötőmester "auszigliált" fizesse ki. Az 1777/8. évi jegyzőkönyv 486.pontjánál van az első eset, mikor Robek J. neve nem számlákkal kapcsolatban szerepel. Itt arról van szó, hogy Robek János a belső városban levő házát Jákob Mihály bognármesternek 1012 forintért örökre eladta. Úgy látszik, ekkor érte el Robek János

anyagi jóléte legmagasabb fokát. Az utána való évtizedekben mindig ritkábban esik róla szó, s mikor nevével az 1789. év protocollumában, a 830. pontnál megint találkozunk, akkor már nem kap pénzt sem munkája, sem vagyona után, hanem Robek János azzal a kéréssel fordul a városi hatósághoz, hogy állítsanak ki számára szegénységi bizonyítványt, mert általánosan ismert tény, hogy öt ellátatlan gyermekével együtt milyen szegénységben él, hogy semmi ingatlannal nem rendelkezik és hogy mesterségével alig tudja maga és családja számára a legszükségesebbeket előteremteni. Kérését a város teljesíti. Tovább forgatva a lapokat, az 1792. év 932. pontja még szomorubban hangzik. Itt azt olvassuk: *Joannes Robek gremialis civis et Bibliopega reiterat petitionem suam intuitu receptionis unice sui ipsius ad gremiale Xenodochium. Folytatólag mindjárt megadatik a kérésre a felelet is, mely szerint Robek János kérése aligha utasítható vissza, mert kora és állapota tényleg arra predestinálják, hogy a városi Xenodochiumban keresen menedéket.*

Ha keressük az okot, hogy mi lehetett az, ami az egykor vagyonos és jólkereső könyvkötőt a városi szegényházba juttatta, két szempontot vehetünk figyelembe. Az első, hogy 1777 májusában meghalt a nagy mecénás, a könyvtáralapító és könyvgyűjtő Klimó püspök és halálával sok munkaalkalom, sok buzdítás, sok kereseti lehetőség tűnt el a könyvek után élő könyvkötők számára. A másik ok, ami feltehető, a konkurrencia szerepe, ami a városban levő könyvkötők között, ha csak ketten vagy hárman voltak is, bizonyára kifejlődött és Robek János tán kevésbé állta a versengésben a munka és szerencse harcát, mint társai. Olvassuk ugyanis az 1792. év jegyzőkönyvében (1197. pont), hogy a város hatósága nyilatkozik, hogy Waidinger Márton kebelbeli polgárnak és könyvkötőnek semmi adósága nincs, sőt jelentékeny vagyonnal rendelkezik a városban. Ugy látszik, hogy Waidinger Márton ügyesebb, szerencsésebb volt, szélesebb látókörrel dolgozott, amint ennek bizonyítékát is találjuk a budai Egyetemi Nyomda 1794 márc. 14.-én Pécs város magistratusához intézett megkeresésében, amelyben az iránt érdeklődnek, hogy igaz-e a hír, mely szerint Waidinger Márton pécsi polgár és könyvkötő, a Kir. Egyetemi Nyomda iskolai könyveinek bizományosa meghalt volna. Már a március 21-iki városi gyűlés küldi Budára az értesítést, hogy a hír

nem felel meg a valóságnak. Ebből a kis epizódból is látjuk azonban, hogy Waidinger Márton nem csupán Pécs városában keresett munkaalkalmat, hanem talált más lehetőséget is kereseti forrásra és vagyona gyarapítására, amíg társa a városi szegényház lakója lett.

Ha így Robek János társának sorsát figyelemmel kísérvük, érdekes megemlíteni azt a körülményt is, hogy a harmadik azok közül, akiknek számláját említettük, Engel a nyomdatulajdonos, szintén nem volt fényesebb anyagi körülmények között Robeknél, ha nevét a Xenodochium lakói között épen nem is találjuk. Már tiz évvel korábban, 1780 januárjában intézkedik a város olyképen, hogy Engel hetvenhárom forintot kitevő adósságára, amely Grindler János ácsmesterrel szemben fennáll, az olaszi plébános könyvének nyomtatásáért járó összeget lefoglalja. Ez az olaszi plébános Papanek György volt, akinek De regno regibusque Slavorum... című munkája 1780-ban került ki Engel nyomdájából.

Visszatérve Robek János sorsára, még egyszer találunk utalást rá a protocollumokban. 1796. évi márc. 4-iki gyűlésnél van a következő bejegyzés. Joannes Robek civis et compactor, et Franciscus Parger aequé civis et Magister victor uterque Xenodochialistae, exponunt dolorose, quod dictata sibi saevara Xenodochii Curatoris paena reverenter perpessa ex dicto Xenodochio per curatorem eiusdem Instituti Franciscum Brosy eliminati habeantur: orant sibi gratiose subvenire. Ezzel vége is szakad a Robek Jánosra vonatkozó feljegyzéseknek. Ez az utolsó kis kép, amit a rendelkezésünkre álló források segítségével hozzá tudunk tenni Robek János könyvkötőmesterre vonatkozó adatokhoz. Neve nem szerepel többet. Feltehetjük, hogy a szegényház, ahol tönkremenve, előregedve a maga számára menedéket keresett, ottalmat nyújtott neki mindaddig, amíg el nem távozott az élők sorából.

Ez a Xenodochium, amit Robek János sorsával kapcsolatban megismertünk, a pécsi polgári kórház alapja, csirája volt. Azt írja Haas Mihály Baranya című ismeretes munkájában, hogy a kórház eleinte csak előregedett szegény pécsi lakók számára alapított, de később már kór- és szülőház is lett, sőt a városi tébolyodottakat is befogadta. Átlagosan évente ötven előregedett erőtlen egyént tartott el és 75 beteget, akik közül 15-20 szokott évenként az intézetben meghalni. Ezek között fejezte be minden valószínűség

szerint Robek János is életét, aki a Klimó püspök költségén megjelent könyvek diszkötésének készítője volt. Lássuk most munkáját ezekben.

Szemügyre véve Robek János már említett 5 forintot kitevő számláját, a felsorolt tételeknél harmadik helyen találjuk az Instructio de coeremon. Missae Privatae-t, aminek a számlában leirt negyedréti, aranyozott karminpiros szattyánbőrbe kötött példánya T.V.23 jelzéssel meg is van a püspöki könyvállományban. A csendes szent miséhez való utmutatásokat tartalmazó munkát eredetileg a montefiasconei püspök adatta ki olasz nyelven. A jelen latin fordítás, amint ez az előszóból kitűnik, Koller József érdeme s maga a mű Klimó püspök kívánságára és az ő költségén jelent meg Pécsen az Engel nyomdában 1776-ban. A püspök számára készült diszpéldány pécsi meritett papírra van nyomva s a választékos nyomdai kiállításnak megfelelő diszes külsőbe is került. A szép karminpitos szattyánbőr-kötés a korabeli divatos bécsi kötések mintájára készült. A bordázat és a fedőtáblák gazdag aranyozott nyomásdisszel és ugyancsak aranyozott a metszet is. Így találjuk nem csupán ennél a diszkötésnél, hanem a többi, hasonló köntösbe öltöztetett könyvnél is, amelyeknek nagyobb többsége "jussu et impensis" Klimó jelentek meg. Ilyen a Robek számláján mindjárt a következő tételben szereplő irónak Sacchininek: De ratione libros cum profectu legendi libellus című munkája, amely ugyancsak az Engel nyomda terméke egy évvel későbből (jelzete T.VIII.35.) és Soldati Thomas Maria O.P. a jubileumi bucsuelnyerésére vonatkozó instrukciója az 1775-ös szent évből, Van még ezeken kívül olyan diszkötésű könyv is, amit vagy Klimó püspöknek ajánlott a szerző, mint pl. Csapodi Lajos jezsuita műve: De religione revelata (T.VI.14-15) és azonkívül vannak olyan libellum gradualek, amiket Csapodi előljárósága és tanársága idején adtak ki a különböző hazai jezsuita főiskolákon. Van végül a püspöki könyvek között egy kéziratos katalóguskönyv, aminek szintén ez a karminpiros szattyánbőr a kötése.

Összesen kilenc-tíz kötetet tesznek ki ezek az egyforma kötésű könyvek, amelyeket Robek János könyvkötő készített Klimó püspök számára. A könyvek mind az 1770-77-es években kerültek ki a nyomdából és bizonyára ugyanezen években, amelyek Robek műhelye számára is a legnagyobb virágzást jelentették, készült el kötésük is. Nagyságukra nézve nyolcad- és negyedrétiiek.

Bordázatuk rendszeresen hatrészesű, fedőtábláikon egyszeresen, vagy kétszeresen keretezett tükörrész van, aminek arannyomású disze egymástól kevés eltérést mutató virág- és hullámvonaldiszből, stilizált levélgirlandokból, apró gömbökkel ékesített mintákból áll. Néhol a sarokmotivumok erősebben diszítettek és összekötik a két keretet. A könyvek előzők- vagy őrlapjai szintén a XVIII. század divatja szerint márványozottak, vagy brokátmintát utánozóak.

Részleteket nem tudunk Robek János könyvkötői munkásságáról, nem ismerjük pontosan műhelytitkait, egészben véve azonban elmondhatjuk könyvkötéseiről, hogy becsületes, rendes, szép munkák, minden nagyobb eredetiség és különösebb művészi tartalom nélkül. A XVIII. század külföldön sem termelt a késői középkorhoz és a renaissancehoz hasonlóan maradandó értékeket sem a stílusban, sem pedig nem adott örökké neves egyéniségeket, akiknek iskolái hosszú éveken át bőséggben készítették volna a remekműveket. 1800 felé általános hanyatlás állott be a könyvkötőszakmában művészi és technikai szempontból egyaránt. Ebből hazánk sem maradt ki. Különösen a század végefelé vált érezhetővé nálunk is a gráci és bécsi könyvkötők eredetiséget nélkülöző tömegmunkáinak hatása.

Robek János könyvkötőüzeme is csak egy sejt volt ezekből az inkább szolgailag másoló, mint önállót teremtő műhelyekből. Így az onnan kikerült munkák sem tartanak igényt nagyobb megbecsülésre, hosszabb élettartamu fennmaradásra, mint annyi más e korbéli társuk. A helyi jellegű adatgyűjtésnél és vizsgálódásnál azonban hirtelen nagyra szökik jelentőségük és értékük, ott mindenkor fontossággal bírnak és hivatást töltenek be azzal, hogy megőrzik készítőjük nevét és emlékét és ez az, ami miatt méltó helyet kell biztosítani Robek János pécsi polgár és compactor műhelyéből kikerült karminpiros, aranyos szattyánbőr-kötéseknek a címeres Büнау könyvek és sok más, értékeesebb könyvkötés között is Klimó püspök pécsi könyvtárában.

A Ciani-féle jegyzék Klimó püspök meghagyásából eszközölt könyvvásárlásokról.

Diversi Libri 415 F 7 xr.

No.16.

Specificatio expensarum, quae factae sunt pro parte Excellentissimi et Reverendissimi Georgii Klimo Episcopi Quinqueecclesien. vita sua durante, quae nondum sunt bonificatae.

Ex Bibliotheca Electorali Dresdensi die 14. Novembris an. 1776.

	Flor.	xr.
STAPLETONI Vita S. Thomae Apost., S. Thomae Cantuarien. et Thomae Mori in 8 ^o	--	45
REUSNERI Epistolae Turcicae, seu de Rebus Turcicis in 4 ^o	--	40
GERMONII de Haereticis Codd. Ecclesiasticorum corruptoribus 8 ^o	--	49
VIENNE deux fois assiegée par les Turcs 8 ^o	1	14
CAROLI a S. Paulo Geographia Ecclesiastica vetus. Fol. maj.	12	--
S. CYRILLI Alexand. Opera omnia. Edit. Paris. G. L. Fol. vol. 6	66	--
S. MAXIMI Mart. Opera omnia ex Ed. Combefis. G. L. Fol. v. 2.	18	--
SULPITII Severi op. cum notis ex Ed. Hier. de Prato fol. min. vol. 2	7	46
MARII Mercatoris S. Aug. aequalis op. ex ed. Garnerii fol.	10	46
FLORENTINII Martyrolog. Rom. S. Hieron. fol. min.	2	34
LACTANTII Op. cum not. ex ed. Lenglet du Fresnoy 4 ^o vol. 2	9	32
NICEPHORI Callisti Hist. Ecclesiastica. Ed. Paris. G. L. vol. 2 Fol.	5	34
CERRI Urbain l'État de l'Eglise Romaine 12 ^o	1	30
TROMBELLI de Cultu Sanctorum 4 ^o . vol. 3	2	34
RAYMUNDI Pugio Fidei cont. Judaeos et Mahumet. fol.	2	18
Pro horum portorio Dresda Viennam usque Anno 1776. a Mense X-bri ad Martium 1777.....	22	--
Pro bullis Historiam Episcopatus Quinqueecclesien. concernentibus ex Archivo Datariae Apostolicae successive transmissis, nempe pro pretio Scripturae seu Amanuensium fol. 57	34	12
Pro portorio, seu cursu publico.....	6	44

Romae comparati 1. Martii 1777.

PASSERI Picturae Etruscorum. Fol. voll. 3

ANTONELLI Cardinalis Missale Monasticum Lateranense. Fol.

ASSEMANI de Unione et Communione Ecclesiastica. 4°

GORI Thesaurus veterum Diptychorum Fol. voll. 3

MARANGONI de Cappella dicta Sancta Sanctorum 4°.

MARANI de Episcopis Ostiensibus 4°.

BIANCHINI opuscula posthuma 4° voll. 2.

MISSALE Mozarabicum fol. voll. 2.

THEODORI a S. Maria Tractatus de Jubilaeo Fol.

LIVII fragmenta recens edita Fol.

TERZI Syria Sacra Fol.

BLANCHINI Demonstratio Historiae Ecclesiasticae quadripartita cum figuris. Fol. voll. 3.

Omnes simul Romae comparati pro florenis 124 15

Restat solvendum portorium Roma usque Quinqueeccle-
sias

Viennae comparati 15. Martii 1777.

MEIBOMII Scriptorum Rerum Germanicarum fol. 3 42

GERDIL metodo d'insegnare ne Seminari 4° Maj. 2 --

POGGIANO Lettere 4°. voll. 3 12 42

Anno 1777. 2. Aprilis.

Pro incisione monumentorum Historiae Episcopatus
Quinqueecclesiensis Romae conventa in Florenis 62 30

summa 415 7

Recensitam hanc florenorum 415 et xr 7 summam quadringentorum, inquam et quindecim florenorum Viennensium et cruciferorum septem, expetente Excellentissimo et Reverendissimo Georgio Klimo Quinqueecclesiensi Episcopo defuncto, in emptione librorum et rerum supra descriptarum persoluta et impensam fuisse ex Aerario Excellentissimi Illustrissimi et Reverendissimi D. Josephi Comitum a Garampi Apostolici Viennensis Nuntii; cujus idcirco pecuniae idem Excellentissimus Nuntius creditor remanet ex haereditate ejusdem Episcopi defuncti declaro ac testor, sigillum etiam meum adponendo, ego infrascriptus

Viennae Austriae die Junii Anno 1777.

(l. s.)

Presb. Leonardus Ciani ejusdem
Excellentissimi Ap. Nuntii Sec-
retarius. mp.

Robek János számlája a diszkotésről és egyéb könyvkötőmunkáról.

Vor Ihro Bischöfliche Excellenz ist an Buchbinder arbeit gemacht worden wie folget.

	Fl.	xr.
Querini Grammatica in 8 ^o Blau papier a.....		10
Preve Clemente VIII dito		10
Instructio de Coeremon.Missae Privatae in 4 ^{to} . Carmasin vergolt mit einem Tisch a	1	30
6 Exemplar Sacchini in frantzband a		36
2 Paquil Schriften gehft in weissen Papier a 6 xr.		12
dito 2 in weissen Papier		12
Vor dass Consistorio 2 Firmung bücher in folio in steif- fen Band dass Stück 36 xr.	1	12
dito Ein Folio in blau Papier a		30
	summa	5 fl. 32

5 Kirchen 28. April 1777

Johann Robek
bürgl. Buchbinder.

Exolv.

G. Nunkovics.

Robek János könyvkötő másik számlája, Klimó püspök számára készült rendelésekről.

Vor I,ro Bischöfliche Excellenz ist an Buchbinder arbeit gemacht worden und Accordirt mit 155 fl. Nemliche Parthie an Büchern wie folget:

	fl.	xr.
600 Exemplar Forma Cleri, davon 10 Exemplar Englisch und 20 Exemplar in frantzband, die andern titola	110	"
200 Exemplar Instructio de Coeremon.Missae Privatae, davon 20 Stück Englisch darun- ter 8 mit borten, und frantz.	45	"
	summa	155 fl.

Perceptis jam 20 fl. adhuc ad utrasque has auszugales in toto solvandum est in 130 fl.

Klimo.

Exolvat. G. Nunkovics.

Für alle meine in beyden Ausziegeln stehende Vorderung bin bezahlt worden in 150 fl. und nicht mehr zu fordern hab.

Sig. Fünf Kirchen 11. Aug. 1777

Ist richtig mit Dank bezahlt worden

Johann Robek
bürg. Buchbinder.

Engel János, az első pécsi nyomdatulajdonos számlája a káptalanhoz.

Aus - Ziegel

Für das Hochwürdige Thom-Capitel, über die Buchdruckerey verfertigte Sachen:

Erstens:gedruckt Funebre Carmen 300 Stück		
250 in Ordinari 50 in feinen Pap-		
bier das Stück Pr.6 Xr.macht		30 fl.
Zweytens:Oratio Laudatio Funebri 500 Stück		
400 ordinari 100 in feinen Pap-		
bier das Stück Pr.10 xr.macht		82 fl.

summa		112 fl.

Fünfkirchen, d. 21. Junii 1777

Johann Joseph
Engel Buchdrucker.

Waidinger Márton könyvkötő számlája Klimó püspök halála után a megrendelésekről.

Was für Aier Exelenz Georg.Klimo Nach dem Tott in Buch-binder arbeit ist Ferfertigt worten.

	fl.	xr.
4 Buch Trauer babir	3
150 Carmina in babir a 5 xr	12	30
150 Carmina... . 2 xr.	5	
300 Lateinische Bucht Predigen		
a 6 xr.	30	
200 ordinari a 2 xr.	6	40

summa	57 fl.	70

Martin Waidinger
bürgl.Buchbinder in 5 kirchen.

Exolv. in fl. 50

G.Nunkovics.

A szövegben már megemlített levéltári anyagon és könyveken kívül munkám elkészítésénél forrásul használtam még a következőket:

Szinnyei J.:Magyar írók élete és munkái.

Lexikon des gesamten Buchwesens.I.Bd.

Jöcher:Allgemeines Gelehrten-Lexikon.

Brunet:Manuel du libraire.

Wurzbach:Biographisches Lexikon.

Gothaisches genealogisches Taschenbuch der adeligen Häuser,1903.

Geschlechts- und Wappenbeschreibung zu dem Tyroffischen neuen

adelichen Wappenwerk.Nürnberg.1791.

Novák L.:A nyomdászat története.

Oszetzky Dénes:A hazai polgárság társadalmi problémái a rendiség felbomlásakor.

E helyen is hálás köszönetemet fejezem ki Szentkirályi István pápai prelátus urnak, aki a Ciani-féle jegyzékre figyelmemet felhívta. Ez a jegyzék, amint később kitűnt, megtalálható a könyvtár kanonoki anyagában is hh.I.15 jelzés alatti Miscellanea-ban,213-216 oldalon.

Horváth Margit.